

Sosiaaligerontologia ja vanhuspolitiikan suuntaviivoja ennen ja nyt

Kirjahyllyjen siivoaminen on työlästä ja hidasta puuhaa. Työlästä ja hidasta siksi, että prosessi keskeytyy koko ajan. Siivotessa unohtuu jatkuvasti silmäilemään kirjoja, joissa on houkutteleva otsikko, mutta joita ei ole vähään aikaan lukenut. Joskus siivoaminen jää kokonaan, kun siivooja sortuu syventymään lukemiseen. Näin kävi taannoin itselleni. Kyseinen kirja on suomalaisen gerontologisen sosiaalityön pioneerin, Simo Koskisen, väitöskirja *Gerontologinen sosiaalityö vanhuspolitiikan mikrorakenteena* vuodelta 1994. Simo Koskinen tarkastelee väitöskirjassaan varsin laajasti gerontologisen sosiaalityön ja sosiaaligerontologian tutkimustuloksia ja teorioita ja pohtii miten jälkimmäisiä voisi käyttää hyväksi gerontologisen sosiaalityön ja vanhuspolitiikan kehittämisessä. Vuonna 2020 Koskisen tekstiä lukiessa huomaa, että jotain on muuttunut sosiaaligerontologisen ja vanhuspolitiikan kentällä, mutta paljon on vielä samoja kysymyksiä ja ongelmia. Vertailukohdaksi käyvät esimerkiksi Gerontologia-lehden tämän numeron kirjoitukset.

Koskisen väitöskirja koostuu peräti seitsemästä (7) artikkelista ja yhteenvetoartikkelista. Yhteenvetoartikkelin alussa Koskinen pohtii vanhuudesta ja vanhoista ihmisistä käytettäviä termejä. Hän asemoi oman tutkimuksensa koskemaan 'vanhuksia' eli 65-vuotiaita ja sitä vanhempia. Tänä päivänä tuskin kukaan uskaltaa kutsua 65-vuotiasta vanhukseksi, ja vanhussanan käyttö alkaa rajoittua vanhuspoli-

tiikka-, vanhuspalvelut- ja vanhusväestö-käsitteisiin. Kaikki edellä mainitut termit viittaavat ikäryhmään kokonaisuutena, mistä voi päätellä, että yleisellä tasolla on sallittua puhua vanhuksista, mutta nimettyjen henkilöiden kohdalla ei enää. Toisaalta Koskinen tuo esille sen, että perinteinen 65 ikävuoden sosiaalipoliittinen vanhuuden raja on muuttumassa, mitä kuvaavat amerikkalaisessa tutkimuksessa käytetyt uustermit kuten 'nuoret vanhat' (*young-old, new-old*), vanhat (*older*) ja hyvin vanhat (*old-old*). Tänä päivänä sama argumentaatiokamppailu jatkuu edelleen, mutta vanhana olemisen eri asteita kuvaava nimistö on vain laajentunut. Suomenkielessä ovat nykyään käytössä myös ainakin seniori, eläkeikäinen, ikäihminen, ikääntyvä, ikääntynyt ja iäkäs, joten valinnanvaraa on.

Vanhenemista väestöllisenä ilmiönä ja vanhojen ihmisten asemaa suhteessa muihin väestöryhmiin pohtiva teksti kuulostaa myös kovin tutulta. Koskinen tuo esille miten vanhuspoliittinen keskustelu on herkistynyt väestöennusteille ja päätynyt suoranaisten kauhukuvien maalailuun. Koskisen käyttämät käsitteet 'eläkepomme' ja 'väestöpomme' viittaavat 1990-luvun alun julkisiin keskusteluihin. 'Riippuvuustaakka' puolestaan viittaa jo vähintäänkin 1950-luvulta lähtien käytettyyn käsitteeseen. Nykyisin riippuvuustaakkaan viitataan kauniimmalta kuulostavalla 'huoltosuhteella', mutta tarkoitus on sama. Nopeasti internetin ihmemaata selailemalla selvisi, että väestöpom-

mi ja eläke(läis)pommi elävät edelleen ja lisäksi uudeksi termiksi on ilmaantunut 'vanhuspommi', joka sekin on viritetty. Nämä pommit ovat uhanneet räjähtämällä sen vajaat kolmisenkymmentä vuotta mitä Koskisen väitöskirjan julkaisemista on kulunut. Viime vuosina sanastoon on ilmaantunut myös termi 'hoivakriisi'. Hoivakriisi viittaa sekä riittävien hoivapalveluiden kustannuksiin, mutta myös riittämättömän hoivan eettisiin ongelmiin. 'Eläkekriisi' näkyy sekin saavan kaksoismerkityksen eläkkeelle jäämisen henkilökohtaisena kriisinä ja maailmanlaajuisena eläkeläistymisen aiheuttamana talouskriisinä. Kauhukuvien maalailu ei ole päättynyt, mutta on kyllä moniarvoistunut siten, että aina välillä muistutetaan eläkkeellä olevien panoksesta omaishoitajina, lastenlasten hoitajina, kuluttajina ja yhä enemmän myös työssäkäyvinä eläkeläisinä. Simo Koskinenkin huomauttaa väitöskirjassaan, että terveydentila, sosiaalinen ja taloudellinen asema ja yhteiskunnallinen vanhuuskäsitys ovat yhdessä tuottaneet vanhoille ihmisille ongelmastatuksen, mutta ainakin osittain se on korvautunut vanhojen ihmisten voimavarojen ja heterogeenisyyden korostamisella. Jotain on siis opittu. Toisaalta Koskinen viittaa kirjassaan siihen, että ihmiskunnan historiassa vanhuus on aina ollut ambivalentti asia; toisaalta ylistetään kokemusten ja näkemysten karttumista ja toisaalta surraan terveyden heikkenemisen ja avun tarpeen lisääntymisen väistämättömyyttä. Sanoma on tuttu kaikille sosiaaligerontologeille. Vanhuuden ambivalenttisuudesta tuskin koskaan pääsemme eroon. Vanhuus on aina sekä että – ei joko tai.

Vanhojen ihmisten asemaa pohtiessaan Koskinen perää eettistä keskustelua vanhuspolitiikasta ja vanhuspalveluista. Hän korostaa etiikan arkipäiväisyyttä tarkoittaen vanhojen ihmisten ihmisyyden korostamista erilaisissa käytännön arkisissa tilanteissa eikä vain elämän loppuvaiheen kysymyksissä. Samoin hän perustelee eettisen keskustelun *ajankohtaisuutta* (kursiivi alkuperäistekstissä, 46) muun muassa sillä, että haavoittuvassa asemassa olevien ih-

misten ihmisarvo, kasvutarpeet ja subjektiivinen hyvinvointi syrjäytetään helposti, ja vanhojen ihmisten kansalaisuuden ja osallistuvan asiakkuuden turvaaminen edellyttää eettistä keskustelua. Lisäksi hän näkee vanhustyön teknistymisen ja uudet työmuodot, sekä teknis-taloudellisen rationaliteetin ja suoriteajattelun (47), uhkana moraalille vanhustyölle. Kuulostaa tutulta.

Simo Koskinen päättää väitöskirjansa pohdiskeluun sosiaaligerontologian ja vanhuspolitiikan sekä gerontologisen sosiaalityön tulevaisuuden suuntaviivoista. Samalla kun hän korostaa vanhuspolitiikan saavutuksia vanhojen ihmisten aseman ja elinolojen kohentajana, hän nostaa esille tulevaisuuden kehittämiskohteita. Niitä ovat muun muassa vanhojen ihmisten oman näkökulman ja kokemusten sekä sukupuolen, etnisyyden, alueellisuuden ja kulttuurisuuden näkökulmien huomioiminen eettistä paremmin. Nykypäivänä nämä näkökulmat ovat tutkimusta suunniteltaessa ja vanhuspolitiikkaa kehitettäessä jo oletusarvoja, mikä ei tarkoita, että ne aina toteutuisivat. Valmiiksi ei maailma ole tullut ja samat näkökulmat vaativat edelleen huomiota.

Loppuluvussa Koskinen tuo esille vanhuspolitiikan ja vanhustyön tutkimuksen metodologisia ja paradigmaattisia haasteita, joista yksi on irtautuminen kaavamaisesta ja normatiivisesta ajattelusta. Ruotsalaisen gerontologian tutkimuksen uranuurtajaan Lars Tornstamiin (1992) viitaten hän pohtii tämän voivan tarkoittaa sitä, että tutkimukseen osallistuvat vanhat ihmiset itse määrittäisivät peruskäsitteet ja lähestymistavan tutkimukselle. Koskinen epäilee, että seurauksena voisi tosin olla 'aktiivisuuden ja hyödyllisyyden korostamisen' vaihtuminen 'mukavan laiskottelun ja tehotomuuden ihannoimiseksi' (74). Tässä kohtaa Simo Koskinen ehkä aliarvioi aktiivisuusdiskurssin merkityksen myös vanhoille ihmisille itselleen. Aktiivisuuspuhe ei ole suinkaan hävinnyt, vaikka vastadiskurssi 'tehotomuuspuhe' sekin nousee aina välille esille. Sen sijaan tutkittavien henkilöiden osallisuus tutkimukses-

sa kansatutkijoina alkaa olla hyvän tutkimuksen perusoletus. Osallisuuden todellinen merkitys ja käytännön toteutus eivät aina ole selviä, mutta siihen pyritään. Vanhojen ihmisten heterogeenisyyden ja yksilöllisten tilanteiden huomioiminen toteutuu vaihtelevasti, mutta ainakin pohditaan sellaisia kysymyksiä kuin miten muistisairaus tai kielelliset ongelmat maahanmuuttajataustaisilla vanhoilla ihmisillä voivat estää osallisuuden ja syrjäyttää yhteisöstä ja tutkimukseen osallistumisesta. Ken elää, se näkee millaisista asioista vanhenemisen tutkimus ja vanhuspolitiikka puhuvat 2040-luvun loppupuolella.

Edelleen ajankohtainen teos, josta tässä tekstissä vain muutamia nostoja. Kirjaa voi edelleen suositella mainiona lähteenä kaikille vanhenemisen tutkimuksesta kiinnostuneille.

Outi Jolanki, päätoimittaja

Lähteet:

- Koskinen, S. (1994). *Gerontologinen sosiaalityö vanhuspolitiikan mikrorakenteena*; Acta Universitatis Lappeensis, 3, Rovaniemi, Lapin yliopisto.
- Tornstam, L. (1992). The Quo Vadis of Gerontology: On the Scientific Paradigm of Gerontology. *The Gerontologist*, 32(3), 318–326.